

STAVOVI MEDICINSKIH SESTARA I STUDENATA SESTRINSTVA O ODLIVU ZDRAVSTVENOG KADRA

Vitomir Slijepčević¹ Kenan Galijašević²

Sažetak

Nizak životni standard i visok nivo nezaposlenosti stanovništva u Bosni i Hercegovini je glavni razlog ekonomskih migracija na našem prostoru. Demografske i ekonomske promjene u Zapadnoj Evropi uslovile su nedostatak zdravstvenih, informatičkih i kadrova drugih usmjerenja, a što predstavlja povoljno tlo za odlazak stručnih kadrova iz naše zemlje. Cilj ovog istraživanja je da se ispituju stavovi medicinskih sestara/tehničara i studenata strukovnih studija sestrinstva o razlozima i interesima odliva zdravstvenog kadra iz BiH. Shodno tome nameće se i osnovno pitanje ovog istraživanja: „Da li i zašto medicinske sestre/tehničari žele da odu na rad u inostranstvo?“ U odgovoru na postavljeni cilj istraživanja koristili smo osnovne metode naučnog istraživanja: analizu, sintezu, komparativnu analizu i druge metode, a čijom primjenom smo vršili obradu, apstrahovanje i provjeru dobijenih rezultata. Za utvrđivanje statističke značajnosti dobijenih rezultata istraživanja koristili smo X^2 test. Rezultati provedenog istraživanja pokazali su da medicinske sestre žele da odu na rad u inostranstvo, a kao glavni razlozi navode se finansijski efekti i sigurnost. Provedeno istraživanje pokazalo je da medicinske sestre nisu zadovoljne postojećim stanjem u zdravstvenom sistemu zemlje i da bi unapređenje rada i povećanje primanja uticalo na njihov ostanak u zemlji.

Ključne riječi: *medicinska sestra, zdravstvo, finansije, strukovne studije, migracije.*

Abstract

The low standard of living and the high level of unemployment of the population in Bosnia and Herzegovina is the main reason for economic migration in our area. Demographic and economic changes in Western Europe have caused the lack of health care and IT personnel as well as personnel of other orientations, which is a favorable opportunity for the migration of professional staff from our country. The aim of this research is to examine the attitudes of nurses/medical technicians and students of professional studies of nursing about the reasons and interests of the outpouring of healthcare staff from Bosnia and Herzegovina. Apropos, the basic question of this research is posed: "Whether and why nurses/medical technicians want to go to work abroad? In response to the goal of the research, we used the basic methods of scientific research: analysis, synthesis, comparative analysis and other methods, by which we applied processing, abstraction and verification of the obtained results. We used the X^2 test to determine the statistical significance of the obtained research results. The results of the research showed that nurses want to work abroad, and the main reasons are financial effects and safety. The conducted research showed that nurses are not satisfied with the current situation in the health department of the

1 Docent, Visoka medicinska škola zdravstva Doboj, rimotiv@yahoo.com

2 Predavač, Visoka medicinska škola zdravstva Doboj, kenan.galijasevic@gmail.com

country and that the improvement of work environment and the increase in income would affect their subsistence in the country.

Keywords: nurse, health care, finance, vocational education, migrations.

Uvod

S obzirom na to da je evidentan odliv kadrova iz Bosne i Hercegovine i da taj odliv najčešće podrazumijeva i odlazak porodice, a čime poprima elemente migracionih kretanja stanovništva, te da među onima koji odlaze dominiraju kadrovi zdravstvene struke, željeli smo kroz ovo istraživanje doći do saznanja o razlozima tih odlazaka.

Prospektivna studija sprovedena je među medicinskim sestrama/tehničarima u bolnici „Sveti apostol Luka“ Doboju i među studentima Visoke medicinske škole zdravstva iz Doboja, a u periodu maj-jun 2018. godine. Studijom je obuhvaćeno 85 ispitanika posmatranih kroz dvije grupe. Prvu grupu čine studenti sestrinstva njih 47, a drugu zaposlene medicinske sestre/tehničari u bolnici Doboju. Korišćen je metod slučajnog uzorka. U istraživanju je korišćena forma anketnog upitnika koja je napravljena ciljano za sprovođenje ove studije. Kroz ovo istraživanje analizirali smo sljedeće parametre: pol, godine starosti, radni i bračni status, te stavove i razloge za odlazak medicinskih sestara/tehničara na rad u inostranstvo. Dobijeni podaci su svrstani u kategorije, a korelacije između grupa ispitanika su pomoću X^2 testa.

Dobijene rezultate smo grupisali i predstavili tabelarno po kategorijama i grupama, a najinteresantnije zbirne rezultate grafički.

Rezultati istraživanja

Kroz sprovedeno istraživanje ćemo pokušati dati odgovor na postavljeno pitanje s ciljem istraživanja.

Pol	Studenti	Medicinske sestre	Ukupno
Muškarci	15	9	24
Žene	32	29	61
Ukupno	47	38	85

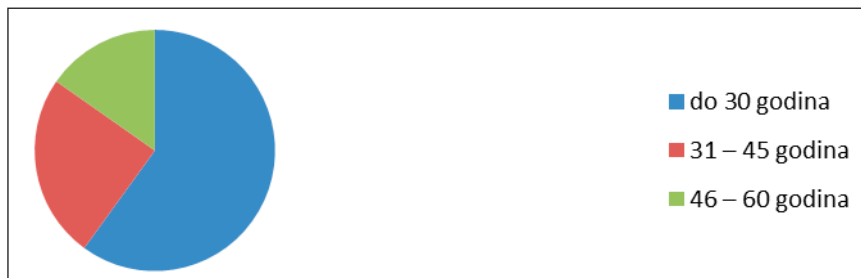
Tabela 1. Ciljne grupe ispitanika

U ovom istraživanju obje ispitivane grupe pokazuju veću dominaciju žena (72%) u odnosu na muškarce (28%). Prema rezultatu $X^2=0,72$ ($df=1$), može se zaključiti da razlika nije pokazala statistički značajno odstupanje u odnosu na pol ispitanika.

Godine ispitanika	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
do 30 godina	45	6	51
31 – 45 godina	2	19	21
46 – 60 godina	0	13	13
Ukupno	47	38	85

Tabela 2. Starosna struktura ispitanika

U prvoj ispitivanoj grupi, odnosno među studentima vidimo starosnu dominaciju do 30 godina, a u drugoj ispitivanoj grupi starosnu dominaciju od 31 do 45 godina. Prema rezultatima $X^2=56,23$ ($df=1$), može se zaključiti da se razlika pokazala značajnom u odnosu na starosnu strukturu studenata sestrinstva i medicinskih sestara zaposlenih unutar zdravstvenih ustanova.

Grafikon 1. Prikaz starosne strukture ispitanika

U narednoj tabeli prikazaćemo godine radnog staža ispitanika

Godine radnog staža	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
Bez staža	45	2	47
Do 10 godina	0	10	10
11 – 20 godina	2	8	10
Preko 20 godina	0	18	18
Ukupno	47	38	85

Tabela 3. Godine radnog staža ispitanika

Prvu grupu ispitanika uglavnom čine redovni studenti studija sestrinstva i većina njih nije u radnom odnosu, dok većina medicinskih sestara/tehničara je u radnom odnosu, i to njih 18 sa preko 20 godina radnog staža. $X^2=70,78$ ($df=3$). Razlika se pokazala statistički značajnom. Rezultat je očekivan.

Grafikon 2. Prikaz godina radnog staža ispitanika

U radu smo istraživali i bračni status ispitanika kao značajan parametar koji utiče na odluku o izboru mjesta rada, a kasnije i na posljedice koje on čini prilikom odlaska na rad u inostranstvo i iseljenje cijele porodice.

Bračni status	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
Oženjen/udata	3	36	39
Neoženjen/neudata	44	2	46
Ukupno	47	38	85

Tabela 4. Bračni status

Studentska populacija je uglavnom neoženjena/neudata, dok su medicinske sestre/tehničari uglavnom u braku. $X^2=66,5$, razlika se pokazala statistički značajnom kada je u pitanju bračni status ispitanika iz prve i druge grupe. 42 ispitanika su u braku što čini 46% od ukupnog broja ispitanika.

Smatrate li da je sestrinstvo u našoj državi regulisana profesija?

Regulisana profesija	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
da	19	7	26
ne	14	27	41
ne znam	14	4	18
Ukupno	47	38	85

Tabela 5. Stavovi o pitanju regulisanosti zdravstvene profesije u BiH

41% studentske populacije smatra da je sestrinstvo u BiH regulisana profesija, a 71% medicinskih sestara zaposlenih u zdravstvenim ustanovama ne smatra da je sestrinstvo regulisana profesija. $X^2=14,42$ i razlika se pokazala statistički značajnom. S obzirom na iskustvo koje imaju zaposlene medicinske sestre/tehničari u radu u zdravstvenim ustanovama odgovor na ovo pitanje predstavlja ujedno i jedan od razloga zbog koga se dešava odliv u inostranstvo ove vrste kadra iz BiH.

Da li su medicinske sestre/tehničari adekvatno plaćeni za posao koji obavljaju unutar našeg zdravstvenog sistema?

Adekvatno plaćeni	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
da	1	1	2
ne	37	37	74
ne znam	9	0	9
Ukupno	47	38	85

Tabela 6. Stavovi ispitanika o adekvatnosti plate za rad

Velika većina studenta (79%) i medicinskih sestara/tehničara (97%) smatraju da medicinske sestre nisu adekvatno plaćene za posao koji obavljaju. $X^2=8,13$ ($df=2$) i razlika se pokazala statistički značajnom kada je u pitanju stav studenata i medicinskih sestara o adekvatnoj plaćenosti medicinskih sestara i tehničara za posao koji obavljaju unutar zdravstvenih ustanova.

Grafikon 3. Prikaz stavova ispitanika o adekvatnosti plate za rad u BiH

Uslovi rada su bitan pokazatelj stvarnog stanja u zdravstvenom sistemu zemlje, a naši ispitanici značajan dio vremena provode u zdravstvenim ustanovama kao zaposleni ili kao studenti na stručnoj praksi i vježbama, te su nam odgovori na naredno pitanje značajni za dalji tok istraživanja. S obzirom na osnovnu ulogu zdravstvenih ustanova primarne, sekundarne i tercijarne zaštite stanovništva, i na krajnji cilj pružanja zadovoljavajuće usluge pacijentima, smatrali smo da treba ispitati stavove zaposlenih o stanju i uslovima u kojima rade kako bismo sveobuhvatno pristupili problemu odliva zdravstvenih kadrova u inostranstvo.

Kakvi su uslovi rada u zdravstvenim ustanovama u BiH?

Uslovi rada	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
Odlični	0	0	0
Vrlo dobri	0	1	1
Dobri	8	4	12
Zadovoljavajući	14	6	20
Loši	21	26	47
Ne znam	4	1	5
Ukupno	47	38	85

Tabela 7. Uslovi rada u zdravstvenim ustanovama

$\chi^2=6,99$ ($df=6$), razlika se nije pokazala statistički značajnom kada je u pitanju stav ispitanika u obje grupe o uslovima rada u zdravstvenim ustanovama u BiH. Većina studenata i medicinskih sestara smatra da su uslovi rada u zdravstvenim ustanovama loši, njih 47³ odnosno 55%.

Smatrate li da se položaj i uloga medicinske sestre/tehničara u zdravstvenom sistemu BiH popravlja?

Položaj sestre	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
da	17	8	25
ne	30	30	60
Ukupno	47	38	85

Tabela 8. Stavovi ispitanika o ulozi ispitanika u zdravstvenim ustanovama

3 21 student i 26 medicinskih sestara/tehničara.

$X^2=2,31$ ($df=2$), razlika se nije pokazala statistički značajnom. Najveći broj ispitanika na postavljeno pitanje odgovorio je sa ne, a što čini 71%.

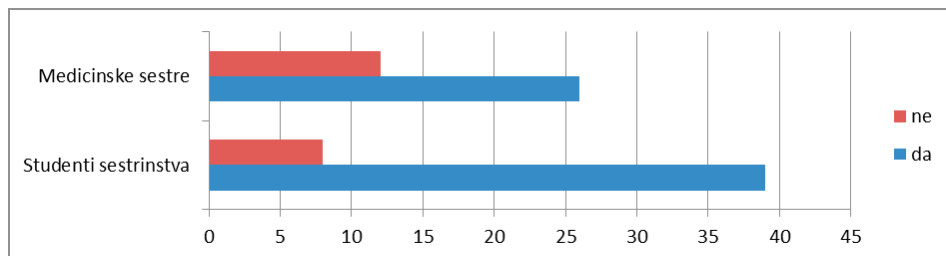
Da li želite otići u zemlje EU i pokušati naći zaposlenje?

Odlazak	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
da	39	26	65
ne	8	12	20
Ukupno	47	38	85

Tabela 9. Stavovi ispitanika o odlasku u inostranstvo na rad

$X^2=2,45$ ($df=2$), razlika se nije pokazala statistički značajnom kada je u pitanju želja za odlaskom studenata i medicinskih sestara/tehničara u radnom odnosu. Svakako je interesantno da najveći broj ispitanika želi da ode na rad u inostranstvo, i to njih 65, odnosno 76%, kako studenata, tako i zaposlenih.

„Pokazalo se da razvijene zemlje imigracijom zdravstvenih radnika mogu vrlo uspješno nadoknaditi manjkove. S druge strane, u zemljama davateljicama, osjećaju se negativne posljedice zbog odljeva stručnjaka pa čak i zdravstvene krize u pojedinim regijama, posebno u nerazvijenim zemljama.“⁴

Grafikon 4. Prikaz želje za odlaskom u inostranstvo

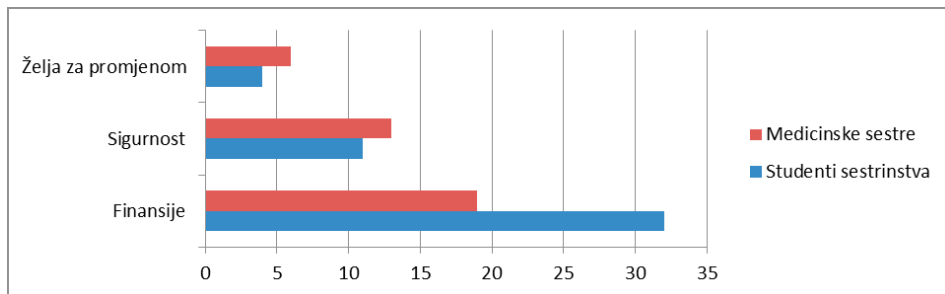
Koji je glavni razlog za odlazak u inostranstvo?

Razlog	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
Finansije	32	19	51
Sigurnost	11	13	24
Želja za promjenom	4	6	10
Ukupno	47	38	85

Tabela 10. Razlozi za odlazak na rad u inostranstvo

$X^2=2,96$ ($df=2$), razlika se nije pokazala statistički značajnom kada je u pitanju razlog odlaska iz BiH, glavni razlog je finansijski momenat (60% ispitanika u obje grupe), te sigurnost (28%).

⁴ Barić, V., Smolić, Š., Strategija ljudskih resursa u hrvatskom zdravstvu-izazovi ulaska u Evropsku uniju, Univerzitet u Zagrebu, Zagreb, 2012. https://www.researchgate.net/publication/316088297_STRATEGIJA_LJUDSKIH_RESURSA_U_HRVATSKOM_ZDRAVSTVU-IZAZOVI_ULASKA_U_EUROPSKU_UNIJU (10.7.2018.)

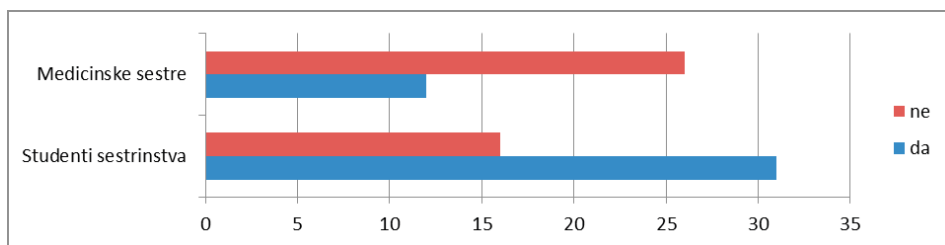
Grafikon 5. Prikaz razloga za odlazak na rad u inostranstvo

Smatrate li da su u inostranstvu potrebne veće kompetencije za sestriški rad nego u našem zdravstvenom sistemu?

Kompetencije	Studenti sestrištva	Medicinske sestre	Ukupno
da	31	12	43
ne	16	26	42
Ukupno	47	38	85

Tabela 11. Mišljenje ispitanika o kompetencijama za rad u inostranstvu

Studenti smatraju da su za rad u inostranstvu potrebne veće kompetencije, dok medicinske sestre ne smatraju to važnim faktorom. $X^2=9,93$ ($df=1$) i razlika se pokazala statistički značajnom kao stav ispitanika o potrebama povećanja kompetencija za rad u inostranstvu⁵.

Grafikon 6. Prikaz mišljenja ispitanika o potrebnim većim kompetencijama za rad u inostranstvu

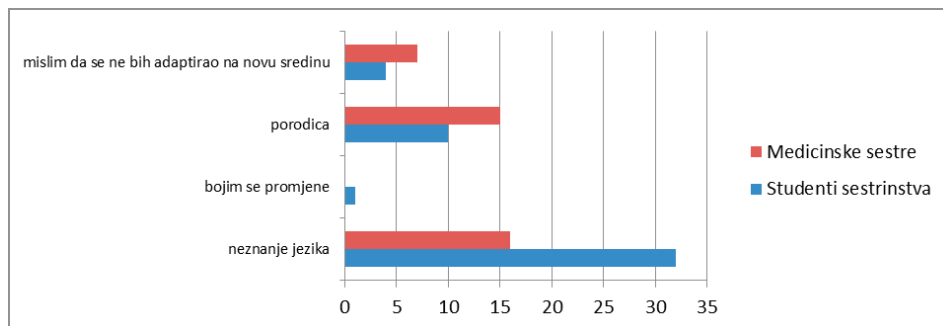
Koji su faktori koji vas sprečavaju da odete na rad u inostranstvo?

Faktori koji sprečavaju	Studenti sestrištva	Medicinske sestre	Ukupno
neznanje jezika	32	16	48
bojim se promjene	1	0	1
porodica	10	15	25
mislim da se ne bih adaptirao na novu sredinu	4	7	11
Ukupno	47	38	85

Tabela 12. Razlozi koji ispitanike sprečavaju da odu na rad u inostranstvo

⁵ Prije svega u EU.

$X^2=7,28$ (df=3), razlika se nije pokazala statistički značajnom kada je u pitanju faktor sprečavanja odlaska iz BiH u obje grupe. Glavni razlog je neznanje jezika i porodica.

Grafikon 7. Prikaz razloga zbog kojih ispitanici ne žele otići na rad u inostranstvo

Da li je neko od vaših kolega otišao na rad u inostranstvo kao zdravstveni radnik?

Kolege-inostranstvo	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
da	37	38	75
ne	8	0	8
ne znam	2	0	2
Ukupno	47	38	85

Tabela 13. Poznavanje kolega-poznanika koji su otišli na rad u inostranstvo

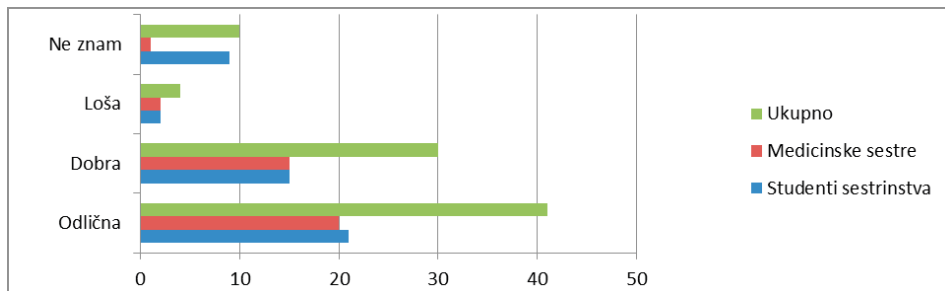
Razlika se nije pokazala statistički značajnom, ali je interesantno da najveći broj ispitanika, kako studenata sestrinstva, tako i zaposlenih medicinskih sestara/tehničara, ima kolege koji su otišli na rad u inostranstvo, njih 75, odnosno 88%.

Kakva iskustva ste čuli u razgovoru sa kolegama poznanicima koji su otišli na rad u inostranstvo?

Kolege – iskustvo	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
Odlična	21	20	41
Dobra	15	15	30
Loša	2	2	4
Ne znam	9	1	10
Ukupno	47	38	85

Tabela 14. Iskustva kolega poznanika koji su kao zdravstveni radnici otišli na rad u inostranstvo

Razlika se nije pokazala statistički značajnom. Iskustva ispitanika o uslovima rada su različita, ali dominiraju izjave „odlična“ i „dobra“. U zbiru ova dva odgovora čine 71 ispitanika, odnosno 84%.

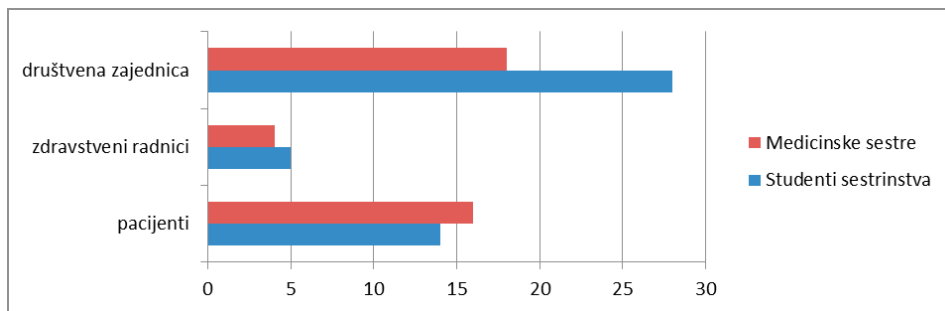
Grafikon 8. Prikaz stavova ispitanika o iskustvima onih zdravstvenih radnika koji su otišli na rad u inostranstvo

Ko po vašem mišljenju najviše ispašta zbog odlaska zdravstvenog kadra iz BiH?

Ko najviše ispašta	Studenti sestrištva	Medicinske sestre	Ukupno
pacijenti	14	16	30
zdravstveni radnici	5	4	9
društvena zajednica	28	18	46
Ukupno	47	38	85

Tabela 15. Mišljenje ispitanika o posljedicama odlaska zdravstvenih radnika iz BiH

Razlika se nije pokazala statistički značajnom u odnosu na mišljenje ko najviše ispašta zbog odlaska zdravstvenog kadra iz BiH.

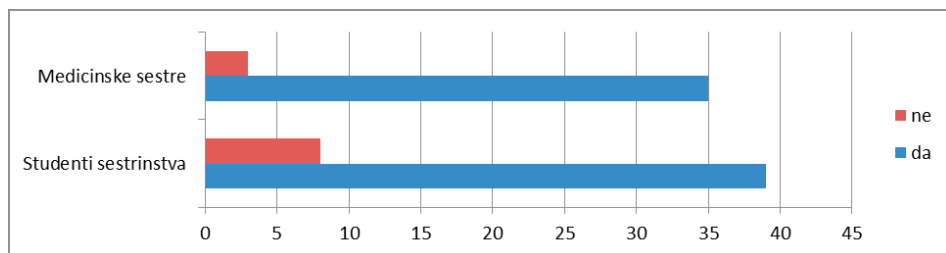
Grafikon 9. Prikaz subjekata koji trpe najveće posljedice odlaska ovih kadrova u inostranstvo

Da li bi veća finansijska primanja uticala na vaš ostanak u BiH?

Finansijska primanja	Studenti sestrištva	Medicinske sestre	Ukupno
da	39	35	74
ne	8	3	11
Ukupno	47	38	85

Tabela 16. Mišljenje ispitanika o uticaju finansijskog faktora na ostanak u BiH

Razlika se nije pokazala statistički značajnom. Iz ove tabele je vidljivo da zdravstveni kadar želi ostati da radi u BiH i da je faktor finansija - plate opredeljujući faktor za njihov izbor: „Ostati ili otići?“

Grafikon 10. Prikaz uticaja faktora finansija na ostanak zdravstvenog kadra u zemlji

Da li smatrate da se povećanjem broja ustanova koje se bave prekvalifikacijom i vanrednim školovanjem sestričkog kadra smanjuje nivo znanja zdravstvenih radnika?

Povećanje prekvalifikacija	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
da	24	35	59
ne	23	3	26
Ukupno	47	38	85

Tabela 17. Mišljenje ispitanika o prekvalifikacijama i njihovom uticaju na nivo znanja zdravstvenih radnika

Razlika se nije pokazala statistički značajnom. Većina ispitanika smatra da se nivo znanja zdravstvenog kadra, a koji na taj način dolazi do diploma, smanjuje, njih 59 (69%). 26 ispitanika odnosno 31% smatra da ne postoji takav uticaj, a među njima čak 23 studenta odnosno 49% studentske populacije.

Da li smatrate da će se stanje u našem zdravstvenom sistemu popraviti?

Popravka stanja	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
da	15	6	21
ne	15	18	33
ne znam	17	14	31
Ukupno	47	38	85

Tabela 18. Mišljenje ispitanika o poboljšanju stanja u zdravstvenom sistemu u BiH

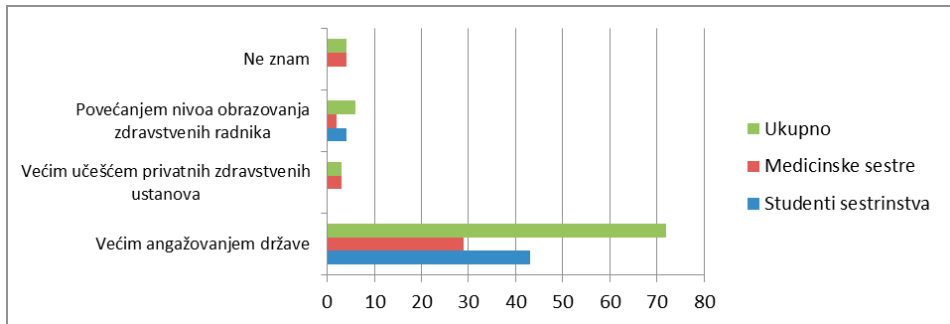
Razlika se nije pokazala statistički značajnom. Ukupno 21 ispitanik smatra da će se stanje u zdravstvenom sistemu u BiH popraviti, dok 33 smatra da neće, a 31 ispitanik je dao odgovor ne znam. Ovi podaci govore o „letargiji“ koja vlada u zdravstvenom sistemu u zemlji, o razlozima zašto zdravstveni radnici odlaze, ali i o tome da se studenti školuju za ova zanimanja sa namjerom da odu na rad u inostranstvo.

Kako da se zdravstveni sistem u BiH podigne na viši nivo?

Zdravstveni sistem/veći nivo	Studenti sestrinstva	Medicinske sestre	Ukupno
Većim angažovanjem države	43	29	72
Većim učešćem privatnih zdravstvenih ustanova	0	3	3
Povećanjem nivoa obrazovanja zdravstvenih radnika	4	2	6
Ne znam	0	4	4
Ukupno	47	38	85

Tabela 19. Mišljenje ispitanika o načinima podizanja nivoa zdravstvene zaštite u BiH na viši nivo

Razlika se nije pokazala statistički značajnom.

Grafikon 11. Prikaz mišljenja ispitanika o faktorima koji mogu uticati na poboljšanje zdravstvenog sistema u BiH

Studenti sestrištva i medicinske sestre/tehničari smatraju da se većim angažovanjem države može zdravstveni sistem podići na viši nivo. Konkretno u našem državnom uređenju to znači veće angažovanje Republike Srpske, Federacije BiH, Kantona u FBiH i Distrikta Brčko na stvaranju pretpostavki za poboljšanje uslova rada i finansijskog položaja zdravstvenih radnika, a što može dovesti do podizanja nivoa zdravstvene zaštite na viši nivo i ostanak zdravstvenog kadra u zemlji. Odliv ovih kadrova dovodi do manjka u zdravstvenim ustanovama, a čije posljedice ćemo osjetiti u bliskoj budućnosti. Treba imati u vidu i činjenicu da migracije nikada nisu bile posebno polje istraživanja jedne društvene nauke.⁶

U istraživanju u obje ispitivane grupe pokazala se veća dominacija žena (72%) u odnosu na muškarce (28%), te se razlika nije pokazala statistički značajnom u odnosu na pol ispitanika ($p < 0,05$). U prvoj ispitivanoj grupi, odnosno među studentima, vidimo starosnu dominaciju do 30 godina, a u drugoj ispitnoj grupi starosnu dominaciju od 31 do 45 godina, razlika se pokazala značajnom u odnosu na starosnu strukturu studenata sestrištva i medicinskih sestara zaposlenih unutar zdravstvenih ustanova ($p > 0,05$). Razlika se takođe pokazala statistički značajnom u odnosu na godine radnog staža ($p > 0,05$), te bračni status ispitanika iz prve i druge grupe ($p > 0,05$). 41% studentske populacije smatra da je sestrištvo u BiH regulisana profesija, dok 71% medicinskih sestara zaposlenih u zdravstvenim ustanovama ne smatra da je sestrištvo regulisana profesija. Velika većina studenata (79%) i medicinskih sestara (97%) smatraju da sestre nisu adekvatno plaćene za posao koji obavljaju. Ispitanici imaju pozitivna iskustva poznanika koji su otišli na rad u inostranstvo. 76% studenata i medicinskih sestara izražava želju za odlaskom na rad u inostranstvo, a glavni razlog za to su finansije i sigurnost. Medicinske sestre smatraju da nije potreban veći nivo kompetencija za rad u nekom drugom zdravstvenom sistemu nego kod nas, dok većina studenata smatra suprotno. Ispitanici smatraju da najviše ispašta društvena zajednica zbog odlaska zdravstvenog kadra u inostranstvo (54%), zatim pacijenti (32%), zdravstveni radnici (14%). Velika većina anketiranih (čak 87%) izražava stav da bi veća finansijska primanja uticala na njihov ostanak u zemlji.

6 Hein de Haas (2008): *Migration and Development – A Theoretical Perspective*, IMI Working paper 9, International Migration Institute, University of Oxford, <http://www.imi.ox.ac.uk/about-us/people/hein-de-haas#sthash.a1hos6MU.dpuf>, pp.3 (9.7.2018.)

Diskusija

Pitanje odliva mozgova je uvijek bilo prisutno na širem prostoru Balkana, a posebno u njegovim nerazvijenim područjima kao što je Bosna i Hercegovina, Srbija, Hrvatska i druge zemlje. Istorijski posmatrano najznačajniji period tih dešavanja je 19. i 20. vijek kada su i najveći umovi iz šire regije odlazili u inostranstvo na školovanje, naučno usavršavanje i kao takvi ostajali u zemlji primaocu i davali ogroman uticaj na sveukupni razvoj. Razlika između te i sadašnje situacije ogleda se u činjenici da sada odlaze do kraja obrazovani kadrovi u koje je ova zemlja uložila mnogo, a zemlja primalac ništa, ali koristi sve pogodnosti i znanja koja kadrovi iz BiH donose sa sobom. Istraživanje „Stavovi medicinskih sestara i studenata sestrinstva o odlivu zdravstvenog kadra“ je mali pokušaj da se rasvijetli područje odliva kadrova iz sektora zdravstva. Ovoj temi se počeo pridavati značaj onog momenta kada je potreba za ovim kadrom narasla u zemljama Evropske unije.

Jana Goriup, Jadranka Stričević i David Haložan⁷ u svom radu: „*Sociološki pogled na migracije medicinskih sestara*“, govore o migracijama kroz dugi niz godina sa posebnim naglaskom na period između 1890. godine i I svjetskog rata kada je Slovenija bila među onim oblastima Evrope koja je imala najveću stopu iseljavanja stanovništva, pa do prethodne decenije kada je regrutovanje medicinskih sestara iz bivše Jugoslavije bilo najbrže rješenje za ovu državu. Oni navode: „Istovremeno, za zemlju iz koje su emigrirali, ovo je značilo odliv društvenog i kulturnog kapitala. Potrebno je tri do četiri godine školovanja da se postane kompetentno obučena sestra, još godinu više da se postane specijalizovana medicinska sestra, a dodatne tri godine obrazovanja za master diplomu iz sestrinstva. Pored toga, potrebna su adekvatna finansijska sredstva.“ Nadalje oni naglašavaju da se ove migracije postavljaju kao strategija za cijela domaćinstva čime početna ekonomska migracija postaje trajno rješenje za cijelu porodicu i porodice. Kroz naše istraživanje apostrofirali smo migracije medicinskih sestara/tehničara kao strategiju za cijelu porodicu i njihovo lagano prerastanje u šire ekonomske migracije koje mogu uslijediti u budućem periodu, a o čemu piše ova grupa autora bazirajući se na stanje u Sloveniji u dužem istorijskom periodu.

Dragan Stanković⁸ u svom radu: „*Odliv mozgova kao gubitak i (li) dobitak za zemlju porekla*“, govori o posljedicama odliva kadrova na zemlju porijekla i dilemu: „Da li je zemlja porijekla na gubitku ili dobitku?“ On kaže: „Odliv mozgova je već dugi niz godina u centru debate mnogih ekonomista, kao i uticaj ove pojave na zemlju porekla i nejednakosti između zemalja.“ Ovaj problem je izuzetno kompleksan i sadrži niz faktora koji su oprečni jedan drugom. Na jednoj strani odlazak kadrova znači smanjenje nezaposlenosti u zemlji porijekla, ali to nije dovoljna kompenzacija za troškove školovanja koje izdvaja porodica i država.

Na temu uticaja migracija na razvoj BiH pišu Ljiljana Aulić i Zoran Kalinić⁹ u svom radu: „*Uticaj migracija na razvoj Bosne i Hercegovine neiskorišten potencijal*“. Oni za primarni cilj svog istraživanja postavljaju povećanje svijesti institucija na svim nivoima u Bosni i Hercegovini o „odlivu mozgova“, te ukazuju na mogućnosti koje nudi kapital sa

7 Jana Goriup, Jadranka Stričević David Haložan: „*Sociološki pogled na migracije medicinskih sestara*“, Sociološki diskus, godina 5, broj 9, Maribor, 2015. <http://doisrpska.nub.rs/index.php/socioloskidiskurs/article/view/383> (9.7.2018.)

8 Dragan Stanković: „*Odliv mozgova kao gubitak i (li) dobitak za zemlju porekla*“, Godišnjak, br. 5, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2011. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=170864> (9.7.2018.)

9 Ljiljana Aulić, Zoran Kalinić, „*Uticaj migracija na razvoj Bosne i Hercegovine neiskorišten potencijal*“, Svarog br.12, Fakulteta za političke nauke NUBL, Banja Luka, 2016. <http://svarog.nubl.org/wp-content/uploads/2014/12/Mr-Ljiljana-Auli%C4%87-prof.-dr-Zoran-Kalini%C4%87-UTICAJ-MIGRACIJA-NA-RAZVOJ-BOSNE-I-HERCEGOVINE-.pdf> (9.7.2018.)

kojim raspolaže dijaspora. Oni navode, a prema podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH za 2014. godinu, da je naša zemlja prva u Evropi, a sedma u svijetu po broju iseljenika u odnosu na broj stanovnika.

Renata Stokanović¹⁰ u svom radu: „Njemačka kao destinacija za medicinske sestre“ konstatuje da sve veći broj medicinskih sestara iz Republike Srpske želi da napusti zemlju, a primarni cilj je naći zaposlenje u Njemačkoj gdje se smatra da medicinske sestre iz Bosne i Hercegovine znaju da rade svoj posao. „Prema BBC-ijevim podacima od 26. marta 2013. godine, baziranim na podacima Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), na listi najtraženijih zanimanja na svijetu, na prvom mjestu se nalazi zanimanje medicinske sestre“.

ZAKLJUČAK

Medicinske sestre/tehničari te studenti su zainteresovani za odlazak iz BiH. Glavni razlog njihovog odlaska su finansijski faktori i sigurnost. Medicinske sestre/tehničari i studenti smatraju da sestre nisu adekvatno plaćane za posao koji obavljaju, te da su uslovi za rad unutar našeg zdravstvenog sistema na niskom nivou. Glavni razlog koji koči obje ispitivane grupe za odlazak iz BiH je neznanje jezika i odvajanje od porodica, mada su oba faktora promjenljiva.

Povećanje finansijskih primanja bi uticalo na ostanak medicinskih sestara/tehničara i studenata kada završe školovanje u BiH. Studenti smatraju da će se stanje u našem zdravstvenom sistemu popraviti, a medicinske sestre/tehničari nemaju taj stav. Ovo istraživanje je pokazalo da su faktori finansijske prirode i sigurnost opredjeljujući faktori kada je u pitanju odliv zdravstvenog kadra i ukoliko država ne preduzme sistemske mjere na zaustavljanju njihovog dejstva, onda bi ova kretanja mogla poprimiti i razmjere širih ekonomskih migracija, a kojih smo svjedoci u proteklih godinu-dvije¹¹. U krajnjoj konsekvenci one se djelimično i ostvaruju odlaskom čitavih porodica u inostranstvo.

Država nema preciznih i pouzdanih podataka o razmjerama ovih trendova, niti ima aktiviran plan¹² za suštinsko sprečavanje posljedica odliva zdravstvenog kadra u bliskoj budućnosti.

LITERATURA

1. Barić, V., Smolić, Š., Strategija ljudskih resursa u hrvatskom zdravstvu-izazovi ulaska u Evropsku uniju, Univerzitet u Zagrebu, Zagreb, 2012. https://www.researchgate.net/publication/316088297_STRATEGIJA_LJUDSKIH_RESURSA_U_HRVATSKOM_ZDRAVSTVU-IZAZOVI_ULASKA_U_EUROPSKU_UNIJU
2. Carling, J., Gender dimensions of international migration, Global commission on international migration, Global migration perspectives, No 35, May 2005.
3. <http://www.gcim.org/mm/File/GMP%20No%2035.pdf>
4. Goriup, J., Stričević, J., Haložan, D.: „Sociološki pogled na migracije medicinskih sestara“, Sociološki diskus, godina 5, broj 9, Maribor, 2015. <http://doisrpska.nub.rs/index.php/socioloskidiskurs/article/view/383>

10 Renata Stokanović, „Njemačka kao destinacija za medicinske sestre“, III kongresa SMSIT RS, DOI: 10.7251/SEZ0114053S UDC: 616-083(430) Jahorina, 21.06.2014.

11 Migracije iz Afrike i Azije ka Zapadnoj Evropi.

12 Nova radna mjesta, veća plata, povećanje sigurnosti i prosperiteta zemlje.

5. Grujičić, M., Novaković, B. Profesionalna satisfakcija medicinskih sestara/tehničara, Časopis medicinskih sestara, tehničara i babica Republike Srbije, godina XXI, broj 74, Beograd, 2017.
6. Hein de Haas, Migration and Development – A Theoretical Perspective, IMI Working paper 9, International Migration Institute, University of Oxford, 2008.
7. Ljiljana Aulić, Zoran Kalinić, „*Utjecaj migracija na razvoj Bosne i Hercegovine neiskorišten potencijal*“, Svarog br.12, Fakulteta za političke nauke NUBL, Banja Luka, 2016. <http://svarog.nubl.org/wp-content/uploads/2014/12/Mr-Ljiljana-Auli%C4%87-prof.-dr-Zoran-Kalini%C4%87-UTICAJ-MIGRACIJA-NA-RAZVOJ-BOSNE-I-HERCEGOVINE-.pdf>
8. Renata Stokanović, „*Njemačka kao destinacija za medicinske sestre*“, III kongresa SMSIT RS, Jahorina, 2014.
9. Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and
10. Eastern Europe Final Country Report, Bosnia and Herzegovina, 2012.
11. Stanković, D., Odliv mozgova kao gubitak i(li) dobitak za zemlju porekla, Godišnjak, br. 5., Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2011. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=170864>
12. Šijaković, I., Sociologija – Uvod u razumevanje (post)modernog društva, Univerzitet u Banjoj Luci, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2005.